

Szedresi István

„Bőven hullott a Balázs-áldás”

Balázs Árpád zeneszerző és Bács-Kiskun megye

A címben idézett mondat 1962. március 19-én, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszakának hangversenye után hangzott el Kodály Zoltán, Kecskemét szülöttjének és emblematikus alakjának, a XX. század nagy magyar zenetudós, zeneszerző, zenepedagógus, népzene kutató szájából, amikor a „Zeneszerző Kör” koncertje végén a hajdani Kodály-tanítvány, Kistétényi Melinda Kodály tanár úr véleményét kérte a hangversenyről. Ezt a kurta, talányos mondatot a szolfézstanár úgy magyarázta, hogy ennél nagyobb dicséretet soha nem hallott tőle! Ha dicséretet mondott is, azt kódolta, mint most is. Ennek a frappáns gondolattársításnak az a magyarázata, hogy az önképzőkör tagjai között volt a harmadévfolyamos Balázs Árpád, aki „Három rövid dal”-al szerepelt a programban, valamint a római katolikus templomokban éppen egy bő hónapja osztották a Balázs-áldást a torokgyík megelőzése céljából.

Balázs Árpád kortárs zeneszerző, aki a szomszéd Csongrád megyében, Szentesen született 1937. október 1-jén. Születésnapja „zenei nappá nőtte ki magát”, hiszen már főiskolás korában kiderült, hogy a francia komponista Dukas, az operaénekes Medek Anna és a zeneszerző, zenepedagógus Bárdos Lajos is ezen a napon született, és később a világhírű hegedűművész, Yehudi Menuhin javaslatára, az UNESCO döntése értelmében 1975-től október 1. lett a Zenei Világnap. (E cikk írója azzal büszkélkedhet, hogy ő pedig Yehudi Menuhin születésnapján, április 22-én született!) Egyébként az angol író, költő, politikus Joseph Addison már az 1600-as évek végén így vélekedett: *„A zene a legnagyobb jótétemény, amit a halandók ismerhetnek”* – ezzel jóval korát megelőzően remek indokát adta a Zenei Világnap létjogosultságának!

Írásommal szeretném bemutatni, kiváló zeneszerzőnk tevékenysége hogyan kapcsolódik Kecskeméthez, Bács-Kiskun megyéhez. Balázs Árpád elismertségét bizonyítják a különböző rangos szakmai és társadalmi megbízatások: a Magyar Zeneművészek Szövetsége Elnökségének tagja, szakosztálytitkár, majd szakosztályelnök 1973–1990; a KÓTA alelnöke 1990–1998; a Magyar Fúvószenesi Szövetség alapító elnöke 1990–1998, majd örökös elnöke; 1989-től tíz éven át a Zenei Szervezetek Világszövetsége magyar szekciójának vezetője; nagy kompozíciós és zenekari versenyek állandó zsűritagja, több hazai és nemzetközi mesterkurzus visszatérő vendégtanára; 2002-től az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia rendes tagja Salzburgban (Luciano Berio, Ligeti György és Krzysztof Penderecki komponisták mellett – a két első művész már sajnos nem él).

Művészetét 1970-ben Erkel-díjjal, 1981-ben Érdemes Művész címmel, 2000-ben Köztársasági Elnöki Aranyéremmel, 2002-ben Magyar Örökség Díjjal ismerték el. Kiemelkedik a Rádió és Televízió Társaságok Nemzetközi Szervezete által meghirdetett szerzői versenyeken elnyert tíz első díja. Őt magyar település (Szentes, Balatonfüred, Letenye, Vonyarcvashegy és megyénkbeli Kiskunfélegyháza) fogadta díszpolgárává.

Ezeken kívül megszámlálhatatlan díj (különböző versenyeken elért sikeres alkotásaival) tulajdonosa zeneszerzőnk.

Balázs Árpádnak nem az 1962-es zeneművészeti főiskolai találkozása volt az első Kodály Zoltánnal. A szentesi második gimnáziumi osztály – dr. Bakó Károly tanár szervezésében – kiránduláson vett részt a Mátrában. A galytetői Nagyszálló körüli kanyargó sétányon hirtelen a tanulók előtt termett Kodály Zoltán feleségével. A tanulók megállították autogramkérésükkel a házaspárt, melyet különösen Emma asszony vett rossz néven. A Tanár úr csak a szolmizálni tudóknak adott autogramot. (Ekkor 1953. július 13-át írtak.) Az osztálytársak biztatták Balázs Árpádot, énekelje el a *Hajnali köszöntő* című szerzeményét, melyet ők már ismertek. A feszültséget Kodály Zoltán oldotta fel a következő kérdéssel: „Nos, mit komponált a kolléga?” Így kezdődött a mesébe illő történet. Az éneklés befejezése után a Tanár úr elküldte ifjú kollégáját szerzeményével Kecskemétre, a zene tagozatos iskola igazgatójához, Nemesszeghy Lajosné Márta asszonyhoz, aki gondjaiba vette a darabot, s néhány év múlva a szerző egy gyűjteményből ismerkedett meg saját dalával, mely később zene tagozatos és normál osztályok számára egyaránt tankönyvanyag lett.

Nemesszeghy Lajosné Szentkirályi Márta nemcsak fogadta Balázs Árpádot, hanem zenéjét elindította a népszerűsítés útján. Ő volt a Kecskeméti Ének-zenei Általános Iskola megalapítója 1950-ben, majd a kecskeméti Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola és Gimnázium igazgatónője korai, 1973-ban, ötvenévesen bekövetkezett haláláig. Nagyon szépen emlékezik meg nagyszerű igazgatónőjéről a zeneiskola első végzős csoportjának tagja, a csellista K. Udvari Katalin *Psalmus Humanus* című könyvében. A könyvben több hangversenyplakát, meghívó fotóját közli, melyeken Balázs Árpád-kórusmű szerepel, így 1976. május 2-án a Zeneakadémián, a budapesti általános iskolák kórusainak hangversenyén a *Tavaszesen – gyermekkantáta*, 1977. március 26-án a XV. kerületi Csokonai Művelődési Házban *Ének a dalról* és a *Hívogató*, 1977. április 20-án a Csepeli Ifjúsági Napok keretében a *Kikeleti napköszöntő*, 1993-ban az Éneklő Ifjúság csepeli rendezvényén a *Héjariasztó*. Ezek csupán azok a hangversenyek, melyekkel a könyvíró kecskeméti zenetanárnő pályája során találkozott. (Egyébként a sok hangversenyről, közreműködőről részletesebb képet kapunk Balázs Árpád önéletírása, a *Válogatott életeimből*. Írásom legtöbb információjának alapja ez a könyv.)

Már 1959. május 10-én írás jelent meg Szegeden a *Délmagyarország* napilapban a méltatlanul elfelejtett zenetudós, dr. Vámosi Nagy István tollából, aki a 22. életévében járó Balázs Árpádot kóruskomponistának mutatja be. A *Hajnali köszöntő* Szegeden több helyen elhangzott, valamint kilenc városban tervezik műsorra köztük Kecskeméten is.

1957. december 19-én a Szegedi Állami Zeneművészeti Szakiskola zeneszerzés-előkészítő tanszakának csoportos szerzői estjén öt műve szerepelt (ez volt az első szerzői estje), az ötödik alkotás három kíséret nélküli kórusmű (*Hajnalozó*, *Májusi szerelem* és a *Virágzik az almafa*), melyet a szakiskola tanárképzőseiből alakult énekkar adott elő, Sipos Károly vezényletével. Egyébként Sipos Károly vezényelte 1975. június 7–8-án Szolnokon, az V. Országos Szövetkezeti Dalostalálkozón a kecskeméti Berkes Ferenc Kamarakórust, előadásukban elhangzott az *Ének a dalról* című kórusmű. Sipos Károly Kecskemét zenei életében hosszú éveken keresztül (1958-tól nyugdíjazásáig) komoly szerepet játszott, zenekari tagként, kórusvezetőként, oktatóként, szakfelügyelőként.

A kecskeméti zeneoktatás egyik vezetője (1973-tól a Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola és Gimnázium igazgatója, a Kodály Zoltán Zenepedagógiai Intézet tanára) volt Rozgonyi Éva középiskolai énektanár, Liszt-díjas, Bartók–Pásztory-díjas kórusvezető, aki arról beszélt, milyen lelkesen énekeltek főiskolás korukban Balázs Árpád diplomahangversenyén 1964. május 18-án a Lódi Ferenc verseire írt *Két vegyeskart*, az akkoriban alakult Liszt Ferenc Kamarakórusral, Párkai István vezényletével.

Gila János, Kecskemét kulturális életének évtizedeken keresztül egyik meghatározó egyénisége írja: *Az ezerarcú megye iskolán kívüli művelődéstörténete...* országosan kiemelkedő, egyedülálló könyvében, hogy 1970. június első vasárnapján Baján volt a IV. megyei kórusminősítő verseny, melyen a zsűritagok: Farsang Árpád, a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola igazgatója, Balázs Árpád zeneszerző és Pásztai Miklós, az Állami Népiegyüttes énekkari vezetőkaragya az első helyet jelentő aranykoszorút diplomával a Vígh László vezette bajai Liszt Ferenc kórusnak ítelték, a Purcell-opera néhány kórusrészletének, valamint Haydn, Balázs és Udvardy egy-egy kórusműve magas színvonalú előadásáért.

1979. február 8-án Kiskunfélegyházán, az országos általános iskolai Móra-émlékversenyen, a nyitóünnepségen hangzott el a Móra Ferenc soraira készült *A rigó éneke* Balázs Árpád-kórusmű koncerttermi bemutatója.

Nagyon fontosnak tartotta Balázs Árpád a zenei ismeretek terjesztését, ennek fényes bizonyítéka az 1975. szeptember 5-én a Kecskeméti Népzenei Találkozón „*A dél-alföldi kubikus és parasztmozgalmak népzenei vetülete a Tisza mentén*” címen tartott előadása, valamint az 1977. augusztus 26–28-án a VII. Kecskeméti Népzenei Találkozón tartott három előadása *A folklór-hangvétel szerepe és ennek hatásai a kórusmunkában*, *A csongrádi kubikusdal-kisdialektus*, *Népzene az alkotómunkában* címmel. A találkozó fő szervezője a Kecskeméten élő és dolgozó néprajzkutató, Kálmán Lajos volt. A rendezvényt, különösen a tudományos tanácskozásokat, magas színvonal jellemezte. 1982. szeptember 11-én az Országos Népzenei Találkozón Kecskeméten ismét előadást tartott *Példák a népdal műzenei jelenlétére a kortárs magyar muzsikában* címmel. Ugyanebbe a körbe sorolható a 2010. január 22-én Egerben, a XI. Országos Szólészeti és Borászati Konferencián a *Bor és népzene* címmel tartott előadást, ahol ismételt találkozott régi jó ismerősével, Farkas Bertalan úrhajóssal. (Kettejük kapcsolatáról később részletesebben!)

Elévülhetetlen érdemei vannak a gyermekek zenei nevelése terén nem csupán a kórusművek és gyermekzenekari alkotások írásával, hanem a nyolcvanas években a Bölcsház Bagoly könyvsorozatban a Móra Ferenc Könyvkiadónál megjelent három aranyos, rajzos ismeretterjesztő könyv (*Zenelesen*, *Kis zenei ábécé*, *Csontfurulya, madársíp*) elkészítésével is. Egyébként több mint huszonöt éves kapcsolatunk is a gyermekzene segítségével jött létre és fejlődött barátsággá. Én a hetvenes évek végétől már Kecskeméten lakom, így én is Bács-Kiskun megyei kapcsolódási pontnak számítok.

Nagyon színes Balázs Árpád emberi kapcsolatrendszer, ez a színesség igaz Bács-Kiskun megyére is. Hosszasan ír önéletrajzában a Kecskemét-Matkópusztán élt Polyák Ferenc jó humorú faragó művészről, az 1978-as XI. Világifjúsági Találkozón, Havannában megélt élmények alapján. A paletta színességét bizonyítja kapcsolata Farkas Bertalan úrhajóssal is (úrréplése 1980. május 26. – június 3.), akinek tréningjei, kiválasztása az úrhajós szerepre szorosan kapcsolódik Kecskeméthez, a Repülő Orvosi Vizsgáló és Kutató Intézethez. Zeneszerzőnket a kilévéskor a HM felkérte úrhajósinduló-komponálásra – ezt a fellövés utáni napon tizenegy városban játszották katonazenekarok térzeneként. Az úrhajósinduló bekerült a hivatásos és amatőr fúvós szakterület új indulókönyvébe is.

1959-ben dr. Vámosi Nagy István, aki a *Délmagyarország* napilapban kóruskomponistának mutatta be Balázs Árpádot, még nem tudhatta, hogy mennyire sajátja lett a fúvószenekari művek alkotása is zeneszerzőnknek. Már az 1964. évi diplomahangversenyén is felhangzott fúvós hangszerekre írott mű, a két évvel korábban alakult, később sikeres művészpályát befutó zenészekből álló Magyar Fúvósötös előadásában a *Szerenáda*. A darab megjelent a Zeneműkiadó Vállalat gondozásában, tartós rögzítésre került a Magyar Rádióban, és nemzetközi sikert is aratott. Később sorra jelentek meg fúvószenekari művei is. A műfajhoz való kapcsolatát jelzi, hogy 1977-től Barcson, az I. Országos Fúvós

Karnagyszemináriumon, majd később Berettyóújfalun és a jogutód soproni karnagytaborokban vezet kurzusokat. 1990-ben megalakítja a Magyar Fúvószenei Szövetséget, melynek 1998-ig alapító elnöke, majd örökös elnöke.

Balázs Árpád zeneszerzői munkásságából elsődlegesen fúvószenekari alkotásai és fúvószenekarokkal kapcsolatos tevékenysége révén kötődik a Duna–Tisza közéhez. A Kecskeméti Városi Ifjúsági Fúvószenekar vezetője, Kuna Lajos művésztanár mesélte el első találkozását Balázs Árpáddal a sárvári 1998-as *Dunántúli Rézfúvós Találkozón*, ahol a zsűrielnök-zeneszerző hosszasan méltatta a zenekar és egyes játékosainak teljesítményét. Már akkor feltűnt „a remek szakember kivételes verbális képessége”. A rendezvényről hazafelé az együttes megállt utcazenélni Palóznakon, ahol a zeneszerző hétfégi háza van. A műsor közepén megjelent a művész feleségével, kedvesen mosolygott (mely egyéniségének jellemzője), újra megdicsérte az együttest, s bedobott egy százast a „kalapba” – a kürtös hangszertokjába. Ezt a kecskeméti fúvósegyüttest az elmúlt időszakban minősítő hangversenyeken Balázs Árpád a Fúvószenei Szövetség elnökeként, a bírálóbizottság tagjaként háromszor (1988, 1992, 2011) minősítette, mindannyiszor a legmagasabb fokozattal jutalmazva teljesítményüket (aranydiplomás fesztivál-fúvószenekar). A zenekarvezető káprázatos elmének, ragyogó szónoknak jellemzi Balázs Árpádot, aki a minősítések alkalmával hatalmas magasztaló beszédet tartott, nagy pátozzsal, kiváló retorikával. *Mindannyiszor dicsérő és buzdító volt. A közönséget valósággal lila ködbe burkolta – vallja Kuna Lajos.*

A megyéből mégis Kiskunfélegyházához kötődő kapcsolata a legtartósabb, legmeghatóbb. A városhoz vonzódása családi örökségnek számít, hiszen édesapja, Balázs András fiatal éveit a Kiskunfélegyházi Állami Tanítóképző diákjaként élte meg, és itt végzett 1933-ban. Kedvenc tanára, a zeneszerző, karmester, orgonaművész Vizi János szerette volna a városhoz kötni, hogy másodorgonistaként legyen a helyettese a „kétcsövű” (kéttornyú) templomban. Az édesapát vonzotta a szülővároshoz, Szenteshhez való kötődés, ahol pályázat útján álláshoz is jutott. Gyermeke, az immár főiskolás Árpád is fiatalon, az ötvenes-hatvanas években került kapcsolatba a kistérséggel, hiszen Kodály Zoltán ajánlására Bugacpusztán is gyűjtött népdalokat, melyekből született a *Kunsági betyárdalok* című kantáta.

Édesapján túl van itt még egy családi, egyben szakmai szál Bács-Kiskun megyében. Az édesanyja rokoni vonala. Pálmonostorán él – tudatosan nomád, majdhogynem pusztai körülmények között – Balázs Árpád egyik másod-unokatestvére, Zsirmik István. Ma Magyarországon az egyik legkiválóbb tudós kutatója Eurázsia, az őshaza népei zenéjének, mesekincsének. Hangszergyűjteménye egyedülálló! Ő magát dorombművésznek tartja, de szólófellépésein meséket is mond. Az általa alapított Yenisei együttes pszichedelikus, azaz lélekre ható muzsikát játszik. Balázs Árpád nagyon büszke rokonára, bár fájjalja, hogy a Távolságot, Keleten, Mongóliában, vagy éppen Tokióban jobban ismerik Istvánt, mint szűkebb pátriájában... Tudomásom van arról, hogy a zeneszerző már írja visszaemlékezéseit, a *Válogatott életeim* folytatását, abban külön fejezetet kap majd a rendkívül nagy tehetségű rokon.

Kiskunfélegyháza zenei életének gazdagítása, támogatása, fejlesztése érdekében kifejtett munkáját értékelve – jelentős ajánlások figyelembevételével – az önkormányzat képviselőtestülete 2003-ban a 63/2003. számú határozata alapján a Város Díszpolgára címet adományozta a zeneszerzőnek. Az ajánlók között szerepelt a Kiskunfélegyházi Fúvószenekari Egyesület, a Magyar Fúvószenei Szövetség elnöke, a Liszt-díjas Dohos László karnagy és a Magyar Művészeti Műhely elnöksége (Csíkszentmihályi Róbert Erdemes Művész, Munkácsy-díjas – azóta Kossuth-díjas – szobrászművész, Konfár Gyula Munkácsy-díjas festőművész, a Műhely elnöke, Szentgyörgyi József Munkácsy-díjas festőművész).

A félegyházi fúvószenekar karmestere, Jankovszki Ferenc lelkesen, hálával, szeretettől áthatva beszélt mesteréről, aki évente látogatja a helyi rendezvényeket, megnyitó- vagy zárószavaival bátorítja, ösztönzi a művészeti csoportokat előrelépésre, aki a városhoz kötődésének hangzó emlékművét alkotta meg azzal, hogy a város kérésére, ihletésére készült, kilenc alkotását bemutató CD-t tett le az asztalra – elsősorban félegyháziak (fúvósok, énekesek) előadásában. Meggyőződéssel állítja, hogy „*egy magyar város és egy magyar zeneszerző között ilyen mélységű, ilyen jelentős értéket teremtő kapcsolatra nincsen példa hazánkban!*”

Megtisztelőnek tartotta, hogy rá és zenekarára bízta a szerző a várossal kapcsolatos művek ősbemutatóját. Tréfásan jegyezte meg Balázs Árpád: „*Feri, Te tudsz balázssul! Legalább olyan jól ismered zenei gondolkodásomat, mint magam magam. Néha jobban is!*”

A „hangzó emlékmű” minden számának megvan a saját, kedves története. Az 1979-ben felhangzó *A rigó éneke* című kórusművet a Kapus házaspár (Lenke és Béla) kezei alá írta. A karmester iránt érzett barátságából születtek a *Régi magyar táncok Gömörből*, a *Kuruc képek*, a *Klasszikus változatok* és a *Rapszódia*. Az *Ünnepi jeladás* édesapja kedves tanárának, Vizi Jánosnak állít emléket azáltal, hogy egy preludiumát használta témául, erre építette variációit. A Jankovszki Ferencnek szóló eredeti példányon még ez olvasható: *Vizi zene*, nem a händeli szvit értelemben. A *Kunsági betyárdalok* című kantátáját egy bugaci csárdában hallott virtuóz (de kottát nem ismerő) cimbalmos játéka inspirálta. Így jött létre az a mű, melynek félegyházi ősbemutatóján a cimbalomszólót Herencsár Viktória művésznő játszotta, aki maga is úgy nyilatkozott, hogy tudomása szerint „*hasonló mű nincs eddig a zeneirodalomban*” – mondta el Jankovszki Ferenc.

A *Szülőföldemen*, mely az egyik legszebb félegyházi Balázs-mű, a CD címadója is, a Félegyházi Emlékbizottság felkérése íródott, Petőfi verse alapján, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulójára tartott megemlékezés nyitányaként.

2012-ben, Balázs Árpád hetvenötödik születésnapja alkalmából, a kéttornyú templomban rendezett szerzői est után, amikor a templomból kiléptek – a frissen telepített harangjátékon megszólalt a *Szülőföldemen* fő témája. Bizonyára mindenki átérzi azt, milyen hatást gyakoroltak a harangjáték hangjai az elérzékenyült ünnepelt szerző lelkére!

Balázs Árpád és Kiskunfélegyháza kapcsolata olyan gazdag, hogy ennek bemutatása egy önálló tanulmányt igényelne. Itt még feltétlen el kell mondani, hogy a zeneszerző – magas zeneközéleti tisztségei révén – folyamatosan segíti a város muzikus társadalmát, a zeneiskolát, a fúvószenekart. Több jelentős hazai és nemzetközi kapcsolat is neki köszönhető, így a részvétel lehetősége a WASBE (Fúvószenekarok és Egyesületek Világszervezete) vetélkedőjén, a lengyelországi Jastrzebie Zdrojban, ahol a zenekar elnyerte az első díjat a kilenc zsűritag által egységesen megítélt maximális pontszám alapján.

A *Szülőföldemen* CD lemezbemutatójára a *Félegyházi Hírlap* 2002. december 19-i számában *Lírai nyílt levél Kiskunfélegyháza lakóihoz* címmel ajánlja Balázs Árpád művét a a karácsonyfa alá, egyben kijelentve, hogy a lemezen található kilenc kompozíció „*végérvényesen segített hazatalálnom édesapám ifjúkorának, felnőtté válásának városába... És hazataláltak a dalok is, melyeket itt gyűjtöttem és öltöztettem azóta díszes műzenei köntösbe.*”

Hogy milyen kicsi a világ! – következő kis történetem is bizonyítja: interneten megfelelő szervizt kerestem, kiderült, lakásomhoz közel található. Felkerestem a középkorú szakembert, akinek bemutatkozásakor meglepett, hogy humoros családnévvel rendelkezik. Rákérdeztem, mit jelent számára a neve – azonkívül, hogy ő a viselője. Válasza: ugyanilyen névvel rendelkezett a néhai Kossuth-díjas dr. Bugyi István sebész, szentesi címzetes egyetemi tanár. Azt is megtudtam, hogy ő is szentesi (levelüket többször felcserélték a professzoréval), sőt ismeri a Balázs családot, a zeneszerző édesapja kórusában is énekelt.

Évekkel ezelőtt Balázs Árpáddal – Budapesten, a villamoson összetalálkozva – beszélgetek. Hát ez is kapcsolódási pontja zeneszerzőnknek Kecskeméthez!

Felhasznált irodalom:

Balázs Árpád: *Válogatott életeim*

Székely András: *Ki kicsoda a magyar zeneéletben?*

K. Udvari Katalin: *„Psalmus Humánus”*

Gila János: *Az ezerarcú megye iskolán kívüli művelődéstörténete...*

Heltai Nándor: *„... És egyszer csak elkezdődtek a kecskeméti népzenei találkozók”*
(Kecskeméti Lapok Kft., 2003)

Vajda Piroska: *A titokzatos dorombgyűjtő*, BAON (Petőfi Népe, 2012. június 11.)

Írásos interjúk: Kuna Lajos és Jankovszki Ferenc

Ajánlások díszpolgári cím adományozása érdekében.